

Svijest u filozofiji Gabrijela Kostelnyka

Oleh HIRNYK (Lviv, Ukrajina), student poslijediplomskog studija religijske kulture na FFDI u Zagrebu

UVOD

Gabrijel Kostelnyk rođen je 15. lipnja 1886. godine u selu Ruski Krstur u Bačkoj (Vojvodina). Gimnaziju pohađa u Vinkovcima i Zagrebu. Godine 1906. upisuje prvu godinu studija na KBF-u kao svećenički kandidat Križevačke biskupije. Još kao gimnazijalac počeo se baviti pjesništvom. Na poticaj i uz potporu Franje Markovića 1907. u Zagrebu izdaje prvu zbirku pjesama na hrvatskom jeziku *Romance i Balade*. Iste godine prelazi u Lavov (ukrajinski Lviv - glavni grad pokrajine Galicija/Halyčyna u Zapadnoj Ukrajini) gdje je nastavio studij teologije i filozofije. Godine 1911-1913. studira filozofiju na katoličkom sveučilištu u Fribourgu (Švicarska) gdje i doktorira s tezom „De principiis cognitionis fundamentalibus“. Nakon ženidbe s Eleonorom Ritter von Zarycki zaređen je za svećenika bizantsko-ukrajinskog obreda Lavovske nadbiskupije. Život je proveo u Lavovu gdje predaje filozofiju i piše brojna filozofska djela (uglavnom na ukrajinskom jeziku). Posebno se zanimao za probleme svijesti i različite parapsihološke pojave (stigmatizacija, spiritizam). Godine 1948. poginuo je nakon atentata izvršenog od agenata KGB-a.

1. Epistemološki problemi

Napredak prirodoslovnih i egzaktnih znanosti i kriza religioznog svjetonazora za Kostelnyka su glavni pokretači suvremenog društva (1). On nabroja psihološke motive, koji su stvorili povoljne uvjete za formiranje tzv. realističkog, odnosno fizikalističkog mentaliteta, koji je najviše zaslužan za krizu religiozne svijesti:

a) Disharmonija u razvoju znanosti je glavni psihološki motiv. „Prirodoslovne i egzaktne znanosti su razotkrile bezgranični i nevjerovatno složeni materijalni svijet. A znanost o duši nije prešla razinu na kojoj je bila još za vrijeme antičke grčke filozofije.“ (2) Realistički mentalitet ugušio je u ljudskoj duši smisao za mističnu stvarnost. Pod tim utjecajem su i svećenici, koji su, kao i svjetovni intelektualci, odgajani na istim načelima naturalizma i racionalizma. Razvoj znanosti je išao u ozračju antagonizma prema teologiji, za koju se smatralo da nije znanost. Suvremena znanost se razlikuje od teologije prije svega po svom cilju i metodi: ona istražuje samo naravni svijet, a njezina metoda je eksperimentalno-matematička. Uzor znanosti postala je fizika koja diktira svoje zakone i humanističkim disciplinama. „Mentalitet filozofa i psihologa je zarobljen eksperimentalno-matematičkom metodom fizike, pa zato su i na fenomene duhovne naravi gledali kroz naočale spomenute metode“, smatra Kostelnyk (3). Psihologija nije uspjela napraviti vlastitu metodu, nije uspjela razviti vlastiti nauk o pojavama duhovnog karaktera i postala je „*ancilla physicae*“ (4).

b) „Tko postaje stručnjak za neko područje znanosti, taj se pretvara u hendikepiranog čovjeka, neproporcionalno razvijenog“, smatra Kostelnyk (5). Svaki stručnjak, bilo to fizičar, biolog, liječnik ili teolog formira svoja vlastiti mentalitet i pod utjecajem svoje struke stvara vlastiti svjetonazor. Zato znanstvenik, koji je ograničen samo na svoje područje, često nesvjesno krivo prikazuje stvarnost, pokušavajući ju prilagoditi svom uskom svjetonazoru.

Kostelnyk nije se ograničavao samo na područje filozofije, već je proučavao i fiziku, biologiju, psihologiju i fiziologiju. Godine 1943. završio je pisanje prvog sveska Logike, koju je htio maksimalno prilagoditi najnovijim otkrićima prirodoslovnih znanosti. Osim poglavlja s područja metafizike, antropologije, ima u Logici i rasprava o čudu i na više mjesta spominje svoja iskustva istraživanja parapsiholoških pojava. „Podjela na znanstvene discipline ima samo metodološku vrijednost. U stvari svi su discipline povezane među sobom kao organi jednog organizma“, smatra o. Gabrijel (6).

c) «Quotidiana vilescunt» (Sve što je svakodnevno, blijedi) - tako definira Kostelnyk treći problem. Filozof, čija je svijest puna apstraktnih pojmova, gubi smisao za pojave složenog karaktera. Takva svijest s vremenom postaje „ukočena“ i reagira samo na površne pojave, samo njih smatrajući nečim pozitivnim, čemu valja posvetiti pozornost. „Što se duže i ustrajnije čovječanstvo bavi znanošću, to više gubi ukus razuma – tj. razumsku intuiciju svetu i nježnu, koju nam narav sama po sebi daje. Tako ljudski razum postaje neosjetljiv za visoke istine bitka, dosežući samo rutinu istina nižeg reda“, piše Kostelnyk u djelu Svjetak vična škola (Svijet kao vječna škola) (7). Kao sredstvo protiv spomenute rutine o. Gabrijel preporuča „higijenu svijesti“: s jedne strane potrebno je težiti prema uskoj specijalizaciji, jer bez nje je nemoguće postići dublje razumijevanje nekog fenomena; s druge strane potrebno je izbjegavati sljepoću i ograničenje horizonta spoznaje, koje neizbježno donosi uska specijalizacija.

2. Uloga svijesti, podsvijesti i intuicije u spoznajnom procesu

O spoznajnim problemima G. Kostelnyk raspravlja u djelu Try rozpravy pro piznannia (Tri rasprave o spoznaji). Počinje s opširnim poglavljem „Svjesno i nesvjesno u spoznaji“. Svijest prema Kostelnyku ima nekoliko stupanja: potpuna nesvijest, podsvijest, polusvijest i potpuna svijest (8). Tek u stanju potpune svijesti događa se „ispravni proces spoznaje“. „Podsvjesno stanje duše ima to zajedničko s nesvjesnim stanjem što u njemu nema svijesti (u tom uobičajenom značenju riječi). A sa svjesnim stanjem ju veže proces spoznaje (mišljenja)“, ističe Kostelnyk (9). On ukazuje na porast općih spoznajnih mogućnosti koji se događaju u podsvjesnom stanju poput hipnoze ili „spiritističkoga transa“ (10). Kostelnyk smatra da svijest ograničava našu spoznaju, ona je poput vatre u kojoj nestaju „najsuptilnije sposobnosti naše duše“, a obrnuto je kad se proces spoznaje događa bez sudjelovanja svijesti, tada su oslobođene psihičke moći, koje inače svijest apsorbira. Na simbolički način o. Gabrijel prikazuje ovako: „U svjesnom stanju „svjetionik“ naše

spoznaje usmjeren prema svijetu, slabo ga obasjavajući. A u podsvjesnom stanju „svjetionik“ usmjeren prema duši i obasjava „svoje boravište“ neusporedivo jače“ (11).

Ali i u svjesnom stanju, putem analogije, moguće je doći do religioznih istina gdje sve konačno završava u Božjoj svijesti: „Postoje razne činjenice koji nama nalažu da prihvatimo kako cijeli svijet moguće je svesti na neku veću razinu jedinstva, u kojoj neograničeni prostor i vrijeme kao da se „sastaju“ u jednoj „točki“. (...) Naša svijest sažima cijeli naš život, cijeli naš organizam i cijeli spoznajni svijet u jednu „točku“, ne remeteći pri tom odnose bitka-života. Na temelju ove analogije smjelo možemo zaključiti da cijeli svijet ujedinjuje Božja svijest, tj. duhovni svijet gdje obitava Bog i čisti dusi“(12).

Valja još istaknuti i problem intuicije o kojoj Kostelnyk vodi raspravu u sklopu nauka o svijesti. Već u uvodu u Try rozpravy pro piznannia Kostelnyk piše: „Vraćanje prirodi, vraćanje višim intuicijama koje nam daje priroda – jedini je lijek za rane koje je nanijela moderna kultura.“ (13). On smatra da je bit intuicije u „gledanju“ onoga što „je podsvijest unijela u svijest“, tj. ona je „znak djelovanja podsvijesti“ (14). Intuitivna spoznaja – je temelj ljudske spoznaje i stvaralačka moć svih pojmova (15).

Descartes i Locke najviše su zaslužni u povijesti filozofije za „poništenje“ uloge intuicije. Međutim, već u doba Kostelnyka počeo je proces vraćanja prirodnim intuicijama u filozofiji Bergsona i Schellera. Ali i oni su, po mišljenju Kostelnyka, također zauzeli pogrešan stav: „U stvari intuicija i razum nisu „dvije suprotne, iako uzajamno dopunjavajući snage“ i intuicija nam ne može dati „spoznaju biti stvari“ kako to veli Bergson; ne uključuje intuicija ni dokaze za ono što predočuje, kako tvrdi Scheller – barem što se tiče spoznaje Boga“ (16). Istina je samo to da „intuicija potpunije i ispravnije shvaća stvari, nego to može kritička svijest“ (17).

3. Izmijenjena stanja svijesti

Već po svom skladu duše, po svojoj naravi Kostelnyk bio je otvoren za prihvaćanje različitih nadnaravnih pojava. U svojim djelima često se oslanja na osobna iskustva. U djelu Try rozpravy pro piznannia o. Gabrijel pripovijeda kako je bio potresen kad mu je majka uz pomoć svojih alegorijskih snova prepričavala detalje njegova života u Zagrebu. To iskustvo je naveo Kostelnyka na misao da „u nesvjesnom stanju rastu spoznajne mogućnosti podsvijesti“(18).

U djelu Svit jak vična škola (Svijet kao vječna škola) Kostelnyk opisuje svoj mistični doživljaj: „Kada sam kroz rupe zida ovoga svijeta pokušavao prodrijeti u „onaj svijet“, kada sam uspio dohvatiti nekoliko zraka „vječnoga dana“ prazvoru, shvatio sam da su najpametnije riječi o prazvoru pisane u svetim knjigama: ‘Što oko nije vidjelo, uho nije čulo, što je za um nedokučivo’.“(19)

Razmišljajući o fenomenu ljudske svijesti, Kostelnyk ukazuje na tzv. „neutralnu svijest“, koju uspoređuje s „bijelim svijetlom dana“. I u ovom se slučaju o. Gabrijel oslanja na vlastito iskustvo pjesnika: „Tu činjenicu zapazio sam još u mojim studentskim godinama i opisao sam u jednoj od mojih hrvatskih pjesama. Doživio sam (što ustvari svaki pjesnik trebao bi doživjeti) da je u trenutku pjesničkog nadahnuća moja svijest drugačija, nego obično. ‘Pjesničko nadahnuće’ je poput rascjepa svijetla svijesti: obično svijetlo dana se rascjepljuje i postaje poput rajске duge. Zahvaljujući doživljaju ovog kontrasta mogao sam razlikovati normalno stanje svijesti, shvatio sam njezin neutralitet.“ (20) Pojmu normalnog stanja svijesti, odnosno „neutralnoj svijesti“ Kostelnyk suprotstavlja pojam „probuđene svijesti“: „U probuđenoj svijesti um postaje poput probuđenog osjećaja, u kojem dolazi do izražaja i čuđenje, i strah, i uzvišenost, poštovanje prema životu, naša ujedno veličina i ništavnost.“ (21)

U djelu *Spravžnij svit* (Stvarni svijet) o. Gabrijel priznaje kako je još dok je bio student filozofije molio Boga da mu dopusti biti svjedok „čudesnih fenomena“ (22).

S približavanjem Drugoga svjetskoga rata raste zanimanje Kostelnyka za različite nadnaravne pojave. Predmet njegova istraživanja postaje stigmatičarka Nastja Vološyn, koju je poljska administracija zatvorila u psihijatrijsku bolnicu radi eksperimentiranja. Godine 1935. Kostelnyk je oslobodio Nastju iz bolnice i smjestio ju u samostan časnih sestara reda sv. Bazilija (23). Godine 1937. o. Gabrijel je upoznao stigmatičarku Eustahiju Bohnjak, koja je poput Tereze Neumann živjela samo od sv. Pričesti. Istoga dana, kad je upoznao Eustahiju, upoznao je i židovskog mističara Maxa Schlossera, koji je sam došao Kostelnyku, jer ga je „privukla svojim duhom Eustahija da svjedoči o istinitosti njezine stigmatizacije“ (24).

Max je imao izuzetan dar: za vrijeme zajedničkih molitava, posebno za vrijeme procesije na Bogojavljenje, poput starozavjetnih proroka padao je zanos i „otkrivao je tajne zamisli ljudskih srdaca“, čime je stvarao stanovnicima Lavova probleme. Zato su ga u gradu prozvali „mišigene Max“ (ludi Max) (25). Kasnije, predosjećajući blisku smrt, Max je zamolio Kostelnyka da ga pokrsti. Za vrijeme njemačke okupacije Galicije Schlossera su zatvorili u koncentracijski logor. Iz logora je Max poslao Kostelnyku nekoliko pisama u kojima je pisao da se ne boji smrti i da ju rado čeka (26).

Iskustvo promatranja stigmatičarki i židovskog mistika navode Kostelnyka na nevjerojatne zaključke: „Imao sam priliku izvan svake sumnje doživjeti kako duša stigmatičarke može napustiti svoje tijelo i pojaviti se negdje drugdje u različitim oblicima (u vlastitom liku, u liku djeteta, muškarca, ptice itd.). Ova duša, oslobođena tijela, može ući u tijelo druge stigmatičarke i preuzeti njezinu dušu: određeno vrijeme može razgovarati, hodati, jesti, raditi (pritom kod stigmatičarke ostaje potpuno sačuvana vlastita svijest, znanje i psihička narav, čak joj se čini da je u vlastitom tijelu). Time se pokazuje na koji način duhovi mogu ulaziti u tijelo čovjeka.“ (27) Često način razmišljanja Kostelnyka više podsjeća na neku vrstu ezoterije: „Danas možemo prihvatiti za sigurno, iako nevjerojatno zvuči, da duša svakoga čovjeka svojim zračenjem obuhvaća

cijelu zemaljsku kuglu i sjedinjuje se s drugim svijetom (poput dalekih zvijezda koje se sjedinjuju s nama uz pomoć svojih zraka). Kao što energije izlaze iz tijela (gravitacija, magnetizam, struja, svjetlo) i omogućavaju tim tijelima djelovanje na daljinu (actio in distans) isto tako i psihička tehnika omogućava dušama djelovanje na daljinu (telepatiju, proricanje, sugeriranje na daljinu itd.) Svaka misao jednom mišljena na neki način ostaje zauvijek; blagoslov nekog predmeta postaje nešto stvarno, dodano predmetu (vidovnjaci, posebno stigmatičari lako prepoznaju blagoslovljene predmete); svaka stvar čuva na sebi neki 'film', tako da vidovnjaci mogu s nekog predmeta pročitati njegovu povijest (tzv. psihometrija).“ (28) Nevjerojatno je da tako nešto o. Gabrijel umetnuo u djelo pod nazivom Logika (1943). Svjestan toga, ne oklijeva s odgovorom: „Život-bitak je puno tajnovitiji nego se čini u svakodnevnom iskustvu. Netko će se začuditi da sam se usudio o takvim nevjerojatnim stvarima pisati u knjizi poput Logike. Savjest znanstvenika mi naređuje da spominjem ta nevjerojatna parapsihološka otkrića, koja su za mene izvan svake sumnje (imao sam priliku ustvrditi ga na našim stigmatičarkama u bezbroj slučajeva).“ (29)

U želji da na znanstveni način protumači mistične fenomene, Kostelnyk je posegnuo upravo za fizikom. Priznaje kako je novo tumačenje materije, koje donosi tzv. „nova fizika“, za njega toliko privlačno da je u napasti „prihvatiti energiju kao samostalnu supstanciju, kao što je učinio njemački fizičar i kemičar W. Oswald (+1932)“ (30). Izgleda da nije uspio prevladati spomenutu „napast“ jer malo kasnije piše: „Imajući na pameti sadašnje poznavanje građe materije moramo prihvatiti da život je neka posebna vrsta energije“ (31). Novo tumačenje energije pomaže o. Gabrijelu u shvaćanju problema povezanosti i suradnje između duše i tijela: „Sada shvaćanje načina suradnje između duše i tijela već nama ne stvara nikakvih poteškoća, jer znamo o energijama koji nastupaju kao posrednik između duše i tijela, a dušu smatramo za viši stupanj energije.“ (32)

Takva razmišljanja i zanimanja Kostelnyka za nadnaravne pojave izazvala su burne reakcije i kritike prije svega od strane njegovih kolega svećenika. Oponentima o. Gabrijel odgovara sljedeće: „Prošlo je doba kad se o takvim pojavama moglo govoriti kao o prijevari, izmišljotini. Danas su svakome dostupna ozbiljna i opširna istraživanja o tim problemima. A tko sve odbacuje, taj je prožet racionalizmom i materijalizmom, ili neznalica, koji ne zna o čemu se radi. (...) Da fizičari znaju o tim mističnim stvarnostima, koje smo spomenuli, puno prije i puno lakše bi došli do znanja da energije mogu prolaziti i kroz prazni prostor, da svjetlosne energije mogu nastupati samostalno izvan tijela.“ (33)

4. G. Kostelnyk u suvremenom kontekstu proučavanja svijesti

Već u vrijeme Kostelnyka pod utjecajem istočnjačkog svjetonazora, posebno pod utjecajem različitih novih strujanja poput teozofskog društva Jelene Blavatsky i antropozofije Rudolfa Steinera, raste zanimanje za razne vrste parapsiholoških pojava i spiritizam. O tome s neprikrivenim zadovoljstvom piše poznati indijski filozof Šri Aurobindo: „Danas su nikli različiti pokreti, čiji se ideje pobjedonosno utvrđuju u mišljenu i

životu zapadnoga društva. Filozofska je misao počela napuštati stavove materijalističkog racionalizma s njegovim apsolutnim istinama-dogmama. S jedne strane potraga za novim vidicima privela je tome da se u mnogim umovima, neopazice ali sigurno, počeo utvrđivati (doduše često u dosta čudnim oblicima) hinduistički monizam. (...) Počeli su se rušiti granice između znanstvenog istraživanja, poraslo je zanimanje za istraživanja psihe i za nova otkrića na području fiziologije, čak i za spiritizam i okultizam; to zanimanje je, unatoč anatemi ortodoksne religije i znanosti, u stalnom porastu. Utjecaj teozofije i njezino spajanje drevnih i suvremenih svjetonazora, s težnjom prema intuitivnom znanju, zapažen je svugdje daleko izvan granica njezinih službenih pristaša i simpatizera.“ (34)

Koliko je poznato o. Gabrijel nije se zanimao ni za istočnjački monizam niti za teozofske ideje, iako autor, dosad jedine znanstvene monografije o Kostelnyku, Julijan Tamaš pokušava praviti neke paralele između Kostelnyka i Tagora (35). Istočnjački svjetonazor i ezoterično-okultne ideje pristizale su u njegov svjetonazor u „rafiniranom“ obliku. U djelu Logika Kostelnyk citira francuskog pisca, mističnog egzistencionalista Ernesta Helloa: „Kad bi nam naša povezanost otkrila neke svoje tajne, pod dojmom viđenog pali bismo ničice. (...) Stalno utječemo jedne na druge ne znajući ništa o tome. (...) Nemamo pojma kakve posljedice života ili smrti nose sa sobom naše duše, prevladavajući vrijeme i prostor sve do granica svijeta; bezbroj duša, s kojima nas prividno ništa ne veže, žive od naših pobjeda ili trpi zbog naših poraza.“ (36)

Hvali Kostelnyk i Alexisa Carrela, francuskog biologa-nobelovca, autora knjige Čovjek – nepoznato biće (1935): „Za Carrela karakterističan je profinjeni i svestrani pogled na stvarnost. Iako još uvijek na razini pozitivizma i vezan naturalističkim svjetonazorom, ipak njegov je način izražavanja potpuno nov: ukazuje da je dosadašnja znanost samo površinski i pojednostavljeno rješavala probleme ljudskog duha i života; priznaje stvarnost mističnih fenomena i čuda, izričito kaže da znanost više ne smije ignorirati te pojave. Carrel promatra život-bitak takav kakav je stvarno u njegovoj izvanrednoj punini, a ne kao filozof sa stručnim pristupom stvarnosti, koji ju promatra kroz svoje uske, iskrivljene i uboge apstrakcije.“ (37)

U drugoj pol. XX. st. zanimanje za fenomene mističnog karaktera, odnosno za „promijenjena stanja svijesti“ postaje uobičajena stvar. Zadnjih dvadeset pet godina proučavanjem uma i svijesti bavi se tzv. spoznajna znanost, koja nadrađa tradicionalni kontekst biologije, psihologije i epistemologije (38). U okvirima spoznajne znanosti nastala je škola „neurofenomenologije“, kojoj je ime dao jedan od glavnih njezinih predvodnika Francisko Varela. „Neurofenomenologija je pristup proučavanju svijesti koji spaja ispitivanje svjesnog iskustva s analizom odgovarajućih neuronskih obrasca i procesa. Neurofenomenolozi tako istražuju razna područja iskustva i pokušavaju shvatiti kako nastaju iz složenih neuronskih aktivnosti.“(39) F. Capra, poznati fizičar, nalazi puno zajedničkog između neurofenomenologije i osmišljene im znanosti o svijesti; smatra da su neurofenomenolozi ostvarili „prvi korak prema formuliranju istinske znanosti iskustva“ o čemu je sanjao utemeljitelj fenomenologije Edmund Husserl i njegovi sljedbenici (40). Uz metodologiju

introspekcije, koju je kao osnovno sredstvo u psihologiji zagovarao W. James, neurofenomenolozi koriste i bogati materijal mističnih tradicija različitih religija i filozofskih pravaca, posebno meditacijske tradicije budizma. (41)

William Jamesa spominje i Kostelnyk kao filozofa koji je spadao u „modni“ smjer kraja XIX i početka XX st., koji je smatrao da religija je produkt iracionalne strane čovjeka. William James prvi je pokušavao objasniti nastanak religije uz pomoć tzv. „subliminalnoga ja“ (tj. „ja“ koje se nalazi za pragom naše svijesti), čime je bio oduševljen i Kostelnyk: „Subliminalno ja – izvor tajnih, mističnih moći; posjeduje svoju vlastitu svijest, drugačiju od obične svijesti, vlastit um, vlastite osjećaje. (...) Pronađen je put prema objašnjenju vjerskih ekstaza, prema mističnom zajedništvu s Bogom, proročanstvima i čudesima.“(42) Podsvijest su smatrali za glavni izvor religije i tzv. „modernisti“ u katoličkoj teologiji (Loisy, posebno Tyrrel i Prezzolini), osuđeni 1907. papinskom enciklikom Pascendi dominici gregis (43). Zato Kostelnyk odmah upozorava da se ne slaže s njihovim naukom i naukom Jamesa, ali u isto vrijeme naglašava: „Moramo ipak priznati, da u podsvijesti je stvarno sakriven izvor religije – ipak on nije jedini, nije ‘potpuni’.“ (44) Metodu introspekcije primjenjivao je i Kostelnyk za analizu vlastitih mističnih doživljaja i parapsiholoških fenomena osoba koje je proučavao.

Interesantno da zanimanje za „mistične fenomene“ sada pokazuju i znanstvenici koji se izričito deklariraju kao materijalisti. Tako ruski znanstvenici Jeršova i Černosvitov u knjizi Nauka i religija: novyj simbioz? (Znanost i religija: nova simbioza?) smatraju kako su znanstvenici „dugo vrijeme prebivali u okovima pseudoznanstvene oholosti“ misleći da znaju sve o religiji (45). U isto vrijeme izričito naglasili su kako je njihov pristup istraživanju „duboko materijalistički“ i oslanjaju se na nauku Darwina i Heckela te dijalektiku Hegela. (46) Pokušavali su odgovoriti na pitanje: kako i zašto mistični fenomeni postaju predmet znanosti? Oni ukazuju kako je teško pronaći strogo znanstvenu literaturu na spomenutu problematiku, jer se zbog specifičnosti istraživanja znanstvenici često znaju prepustiti emocijama, što konačno pretvara znanstveno istraživanje u jednu vrstu ezoterijsko-okultne interpretacije (47). (To smo uočili i na primjeru Kostelnyka.) Čudi ih kako su u današnje vrijeme imena pustolova poput Gurdjieffa, „potpuno bezveznih prepričavatelja“ poput Jelene Blavatsky ili „vještih mistifikatora“ poput Carlosa Castañede skoro „sakralizirane“ (48).

Spomenutoj „sakralizaciji“ najviše su pridonijeli predstavnici tzv. transpersonalne psihologije, posebno u Rusiji (49). Interesantno da su predstavnici ruske transpersonalne psihologije Majkov i Koszlov gotovo istog mišljenja s Kostelnykom kad se radi o problemima suvremene znanosti: „Povijest suvremene znanosti je pokazala da je predodžba materijalnog svijeta, utemeljena na mehanici Newtona, potpuno prevladala u biologiji, medicini, psihologiji, psihijatriji i drugim znanostima. (...) Ako je Svemir u biti materijalan i fizika je znanstvena disciplina, koja se bavi materijom, tada su fizičari su apsolutni autoriteti u pitanjima naravi svih stvari. Otkrićima iz drugih disciplina nije dopušteno protusloviti temeljnim postavkama fizike. Stroga primjena tog tipa logike izazvala je u mnogim disciplinama sistematsko odbacivanje svega, što nije u skladu

s materijalističkim svjetonazorom. (...) Zato se postavke psihologije moraju temeljiti ne na teorijama, koji su razradili fizičari, nego na promatranju psiholoških procesa.“ (50)

Koliko su predstavnici transpersonalne psihologije dosljedni u tome svjedoči primjer američkog psihijatra Stanislava Grofa. Kao predstavnik spomenutog pravca psihologije on proučava porast spoznajnih mogućnosti svijesti u tzv. „promijenjenim stanjima svijesti“, što je uočio i Kostelnyk na temelju vlastitog iskustva. U želji da ta stanja učine ponovljiva i podložna kontroli (tj. da ih podredi zakonima mehanike) Grof više se ne pita ni za sredstva, niti za metode. Tako je došao na zamisao da organizira seanse LSD-a za vrsne fizičare da „proširi“ horizont njihove znanstvene spoznaje. „Taj projekt, - objašnjava on, - omogućit će najistaknutijim fizičarima da dožive psihodelična stanja, kako bi se stimulirao njihovo teoretsko nadahnuće i sposobnost rješavanja problema.“ (51)

ZAKLJUČAK

U nauku Kostelnyka o svijesti uočljivi su svi momenti i poteškoće s kojima su suočeni suvremeni znanstvenici, koji se bave proučavanjem ljudske svijesti i granica ljudske spoznaje. On kritizira suvremenu znanost, posebno fiziku, koja je nametnula svoju eksperimentalno-matematičku metodu psihologiji i izazvala je krizu religioznog svjetonazora. Zato se u nauku o svijesti uz pomoć metode introspekcije puno oslanja na analizu najprije vlastite svijesti, a onda i na parapsihološke fenomene (odnosno izmijenjena stanja svijesti) kod ukrajinskih stigmatičarki i židovskih mistika, uzimajući podatke „iz prve ruke“. Međutim često u tim istraživanjima napušta područje znanosti i pribjegava ezoterijsko-okultističkom načinu tumačenja, koji pokušava sakriti iza novog poimanja materije i energije, koje je donijela kvantna teorija. U želji Kostelnyka da prilagodi filozofiju novim otkrićima prirodoslovnih i egzaktnih znanosti, posebno u njegovoj definiciji duše kao „višeg stupnja energije“, očit je jaki utjecaj modernističke struje, koja se pojavila u katoličkoj teologiji u drugoj polovici XIX. st. Postavlja se pitanje: koliko je Kostelnyk dosljedan u svojoj kritici suvremene znanosti, posebno fizike, jer u pokušaju da objasni neke nadnaravne fenomene traži pomoć upravo od moderne fizike.

BILJEŠKE

1. Kostelnyk, Havryil, Upadok religiji, Lviv, 1940, 1. (Djelo nije bilo objavljeno. Sačuvan je samo rukopis u jednom od privatnih arhiva Lavova. Navodim prema rukopisu.)
2. Upadok religiji, 119.
3. Isto, 120.
4. Isto, 121.
5. Isto, 121.

6. Kostelny, Havryil, Logika, Lviv, 1943, XV. (Djelo nije bilo objavljeno. Navodim prema kopiji rukopisa koja je sačuvana kod Kristine Poljak u Zagrebu.)
7. Kostelnyk, Havryil, Svit jak vična škola, Lviv, 1931, 21.
8. Kostelnyk, Havryil. Try rozpravy pro piznannia, Lviv, 1925, 28
9. Isto, 30.
10. Isto, 30-31.
11. Isto, 31.
12. Logika, 292-293.
13. Try rozpravy pro piznannia, 8-9.
14. Isto, 59.
15. Isto, 62-63.
16. Isto, 75-76.
17. Isto, 76.
18. Isto, 33.
19. Svit jak vična škola, 18.
20. Isto, 36.
21. Isto, 44.
22. Kostelnyk, Havryil, Spravžnij svit, Lviv, 1946 (?), 9. (U privatnom arhivu u Lavovu sačuvan je samo fragment rukopisa ovoga djela. U navodima se oslanjam na spomenuti fragment rukopisa).
23. Spravžnij svit, 11.
24. Isto, 12.
25. Kostelnyk, Havryil, Materializm, Lviv, 1945, 72. (Djelo nije bilo objavljeno. Rukopis je sačuvan u Zagrebu kod Kristine Poljak. Navodim prema spomenutom rukopisu).
26. Isto, 72
27. Logika, 102.
28. Isto, 293.
29. Isto, 102.
30. Kostelnyk, Havryil. Materija i duh. (Vidčyt), Lviv, 1934, 10.
31. Materija i duh, 11.
32. Upadok religiji, 52.
33. Materializm, 77.
34. Navedeno prema ruskom izdanju: Šri Aurobindo, Osnovy indijskoj kultury, Sankt-Peterbur, 1998, 18.
35. Tamaš, Julijan, Havryil Kostelnyk: medzi doktrinu i prirodu, Novi Sad, 1986, 295-296.
36. Logika, 263.
37. Upadok religiji, 125.
38. Capra, Fritjof, Skrivene veze, Zagreb, 2004, 47.

39. Isto, 56.
40. Isto, 56.
41. Isto, 57.
42. Try rozprawy pro piznannia, 86
43. O'Collins, Gerald i Farrugia, Edward, Zwięzły słownik teologiczny, Kraków, 1993, 144-145.
44. Try rozprawy pro piznannia, 86..
45. Jeršova G.G., Černosvitov P. Ju., Nauka i religija: novyj simbioz?, Sankt-Peterburg, 2003, 7.
46. Isto, 11-12.
47. Isto, 14.
48. Isto, 15-17.
49. Vidi: Majkov, Vladimir i Kozlov, Vladimir, Transpersonalnaja psihologija. Istoki, istorija, sovremennoje sostojanije, Moskva, 2004.
50. Isto, 173-174.
51. Navedeno prema: Lacroix, Michel, Ideologija New agea, u: Europski glsnik, br. 7, Zagreb, 2002, 44.